

CZU 376.035.3

FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA CULTURII MUNCII LA ELEVII CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE

***Emilia LÎSENIUC, învățătoare la clasele primare, grad didactic superior,
IP Liceul Teoretic „Ion Creangă”, Chișinău, Republica Moldova***

Abstract: *In this article, the problem of training and developing work culture for students with special educational requirements is addressed. An important aspect of the general training of the individual is the formation of work culture as a necessary condition for personal self-realization. The analysis of studies from various fields of science shows the existence of various approaches to the term "work culture".*

Keywords: *work culture, general work skills, particularities of the psychophysical development of children with special educational needs, the action-practical block, the emotional-value block.*

În învățământul modern contează nu doar cantitatea de cunoștințe însușite, nu numai achiziționarea de priceperi și deprinderi practice, metode de lucru, dar cea mai importantă devine capacitatea de a utiliza independent cunoștințele formate nemijlocit în procesul de participare directă într-un domeniu al activității de muncă. Formarea deprinderilor operaționale de muncă are legitățile sale, care sunt indisolubil legate de formarea acțiunilor mintale implicate în activitatea de muncă, a capacităților generale de a-și organiza conștient și independent activitatea [5, p. 123].

Însușirea unei meserii depinde de gradul de complexitate a cunoștințelor implicate, a deprinderilor și priceperilor ce constituie conținutul muncii respective, de metodele și mijloacele de învățare, precum și de capacitățile individuale ale celui care învață, de trăsăturile sale psihofizice.

Un aspect important al pregătirii generale a individului este formarea culturii muncii ca o condiție necesară pentru autorealizarea personală. Analiza studiilor din

diverse domenii ale științei denotă existența unor variate abordări ale termenului „cultura muncii”. În teoria filozofică modernă noțiunea „cultură” vizează „un anumit mod de organizare și dezvoltare a activității umane, prezentat în produse materiale și spirituale ale muncii, în sistemul de norme sociale și instituții, în valorile spirituale și într-un complex de relații cu natura” [7, p. 292].

Prin cercetarea realizată de V. Cerneavschi, s-a confirmat că cultura muncii este o condiție necesară a realizării cu succes a oricărei activități. Ea presupune utilizarea în procesul de muncă a celor mai eficiente metode de lucru, adecvate nivelului de dezvoltare a forțelor de producție, relațiilor de muncă, care asigură eficiența muncii în activitățile de bază ale omului [1, p. 18].

I. Druțu, studiind activitatea de muncă la elevii mici, a definit termenul cultura muncii ca o caracteristică personală, care reflectă prezența unor abilități generale, precum și posedarea de către elevi a unor cunoștințe speciale, deprinderi practice, formate în procesul educației tehnologice. Acestea, la rândul său, constituie baza dezvoltării aptitudinilor și capacităților individuale a elevilor, asigurându-le posibilitatea autorealizării și autodeterminării în viață [5, p. 31].

În *Dicționarul de psihologie termenul „cultură” semnifică dezvoltare a corpului și a spiritului sub acțiunea mediului social*. Cultura este un fenomen de socializare, bazat pe învățare, care permite integrarea individului în grupul său. Ea există în toate societățile umane și probabil că și la unele specii animale [3, p. 90].

În *Dicționarul de etică noțiunea „cultura muncii” este tratată drept capacitatea persoanei de a-și planifica corect timpul și locul de muncă, a găsi tehnici și forme rezonabile de organizare pentru atingerea rezultatelor maxime și obținerea produselor de calitate înaltă* [4, p. 86].

Enciclopedia managementului definește „cultura muncii” drept un set de instrumente, metode, orientări, modele și norme de conduită inerente unui grup de oameni, care lucrează împreună și corespund nivelului societății [6, p. 174].

Activitatea de muncă, în cercetările savanților N. Bucun, C. Badâr, V. Corceac, I. Druțu, A. Danii, S. Gonciaruc, D. Gînu, V. Stratan ș.a. este privită ca o unitate dintre capacitățile fizice și psihice ale omului care se completează și se dezvoltă sub influența învățării. În studiile experimentale autorii menționează că în procesul învățării au loc schimbări importante în raporturile dintre componentele activității, astfel încât, componentele intelectuale trec pe primul plan și în aceste condiții activitatea de muncă are un caracter conștient și controlat [2; 5].

Sub acest aspect, constată cercetătorii, formarea culturii muncii la elevii cu cerințe educaționale speciale (CES) constituie o componentă importantă care se înscrie în parcursul întregului proces de integrare socio-profesională a acestei categorii de beneficiari. Noțiunea de cultura muncii reflectă capacitatea persoanei de a poseda cunoștințe și priceperi generale de muncă care asigură dezvoltarea caracteristicilor individuale ale elevilor: acuratețea, buna organizare, folosirea metodelor raționale de lucru etc. [7, p. 83].

În cercetările psihopedagogice a problemei formării culturii muncii la elevii cu cerințe speciale se constată manifestarea frecventă la ei a sincopelor de ritm, a lipsei de cursivitate a mișcărilor și acțiunilor, reluării greșite a acestora. Atare aspect denotă dificultăți în asimilarea componentelor intelectuale ale activității de muncă. Astfel,

automatizarea priceperilor și deprinderilor generale de muncă care, de facto, constituie baza culturii muncii, are o decurgere specifică, determinată atât de particularitățile dezvoltării psihofizice a copiilor, cât și condițiile de organizare și desfășurare a educației propriu zise [2; 7].

Rolul primordial în pregătirea copiilor cu cerințe speciale spre activitatea practică, social-utilă aparține activităților ce soluționează problemele legate de educația prin muncă. O primă constatare ce se impune cu privire la formarea deprinderilor operaționale de cultura muncii la elevii cu CES este ritmul mai lent de formare și durata în timp mai mare față de elevii normali. Respectarea simultană a unor cerințe importante în realizarea operației de muncă în primele etape se realizează cu multă dificultate la elevul cu CES [1; 7].

Calitatea efectuării unei operații de muncă este condiționată de măsura în care elevul cunoaște obiectul muncii, materialul cu care va lucra, motiv pentru care el nu găsește întotdeauna rapid și corect modalitatea de lucru, deși deprinderea necesară de prelucrare a acestuia îi este formată. Pentru a efectua independent o sarcină de muncă, este necesară nu numai însușirea unor deprinderi operaționale de lucru, ci și capacitatea de a realiza unele operații mintale solicitate de tehnologia fabricării unui produs [7].

Rezultatele cercetărilor, dar și observațiile zilnice, denotă procentul redus al elevilor cu cerințe speciale care sunt capabili să recurgă independent la propriile cunoștințe practice și abilități manuale pentru a rezolva o sarcină de muncă cu care nu s-au mai întâlnit în forma respectivă, dar ale cărei operații de bază le-au executat de multe ori în contextul altor sarcini practice. Acest aspect confirmă ipoteza existenței la ei a unei capacități reduse de a realiza transferul experienței datorită mobilității reduse a proceselor nervoase superioare, a „vâscozității” gândirii sale [5; 7].

Dezvoltarea insuficientă la elevii cu CES a proceselor psihice, lipsa unor deprinderi specializate de lucru, temeinic automatizate, și particularitățile de elaborare și motivare a activității – sunt cauze ce conduc la necesitatea unei acțiuni corecțional-educative speciale în formarea culturii muncii, fără de care nu este posibilă realizarea unei eficiențe optime în procesul de pregătire pentru munca în atelier.

În rezultatul studierii literaturii de specialitate și a datelor obținute în cercetare am constatat că formarea culturii muncii la școlarul mic cu dizabilități mintale (DM) în cadrul lecțiilor de educație tehnologică este importantă în pregătirea lor spre activitatea practică social-utilă, considerată particularitate a dezvoltării psiho-fizice a copiilor cu CES, formarea deprinderii de cultura muncii va fi eficientă în cazul în care activitatea productivă comună va fi realizată în direcția interacțiunii „subiect-subiect” și, totodată, va avea loc dezvoltarea la elevi a atitudinii emoțional-valorice față de muncă.

O astfel de construcție a procesului educational din școala auxiliară oferă o implementare și realizare reușită a modelului elaborat și recomandat elevilor claselor mici. Insuficiența abordării în literatura de specialitate a metodologiei de formare a culturii muncii la elevii cu DM, a impulsionat identificarea problemei cercetării, determinate de existența divergenței dintre importanța și necesitatea formării la elevii cu dizabilități mintale a culturii muncii și absența unui model pedagogic de realizare a acestui obiectiv.

Circumstanța creată, dar și experiența școlii auxiliare naționale, cât și din alte state, ne-a condus la elaborarea unui *Model pedagogic de formare a culturii muncii* la elevii cu dizabilități mintale. Formarea culturii muncii constituie un sistem de acțiuni proiectate pe

direcția formării deprinderilor generale de muncă la elevii cu CES, reflectate în cunoștințe, capacități și atitudini, care determină autorealizarea personală, dezvoltarea continuă și integrarea socială reușită a acestora.

Formarea culturii muncii la elevii cu cerințe speciale pretinde ca acest proces să se producă în parametrii unor strategii bine determinate în baza unui set de condiții pedagogice:

- Considerarea particularităților dezvoltării psihofizice a copiilor cu CES;
- Asigurarea condițiilor de organizare și desfășurare a educației propriu-zise;
- Activitatea productivă concomitentă (conjugată) după formula subiect-subiect;
- Formarea la elevi a atitudinii emoțional-pozitive față de activitate.

Totodată, cercetările pun în evidență o serie de etape ale formării deprinderilor de cultura muncii la elevii școlilor auxiliare, parcurgerea și respectarea cărora aduce rezultate evidente: orientarea și familiarizarea cu acțiunea; etapa învățării analitice, pe operații, a acțiunii; etapa de organizare și sistematizare a acțiunii; etapa sintetizării și integrării operațiilor într-o acțiune unitară; etapa perfecționării deprinderilor.

Având la bază mai multe principii și conceptul de cultura muncii a elevului cu CES, *Modelul pedagogic* include mai multe *constructe* de ordin metodologic, la fel și *activități* teoretice și practice menite să asigure formarea culturii muncii la elevii cu cerințe speciale pe dimensiunile – cunoștințe generale despre muncă, capacități de autoreglare/gestionare a sarcinii de lucru și atitudini de identificare și recunoaștere a propriilor succese și greșeli. În asemenea ordine de idei, *Modelul pedagogic* cuprinde 3 blocuri: *blocul cognitiv*, *blocul acțional-practic* și *blocul emoțional-valoric*. Fiecare bloc include componente determinate și specifice.

Blocul cognitiv ține de: cunoștințele generale despre muncă (reguli de pregătire a locului de muncă, cunoștințe despre destinația instrumentelor și rechizitelor, cunoașterea regulilor de securitate tehnică, a procedeeleor de executare a lucrului); cultura de cercetare (observarea, formularea problemei și a căilor de rezolvare a ei); cultura intelectuală (priceperea de a analiza, compara obiectele, clasificarea obiectelor, evidențierea esențialului).

Blocul acțional-practic include: cultura autoreglării/ gestionării (aplicarea în practică a autocontrolului, autoevaluării și autocorectării activității, priceperea de a menține locul de muncă în ordine, de a utiliza corect instrumentele, priceperea de a stabili procedeele necesare de lucru); cultura informativă (priceperea de a structura informația, a alcătui planul activității).

Blocul emoțional-valoric reflectă: cultura motivațională (dorința de a obține rezultate bune și aprecierea lucrului confecționat, a avea satisfacție, de a-și exprima sentimentele de bucurie, de mândrie pentru lucrul efectuat, dorința de a lucra și mai departe); cultura comunicativă (dezvoltarea priceperii de a comunica, formarea vorbirii monologate și dialogate, a tendinței spre colaborare).

În procesul validării *Modelului pedagogic*, dar și practica pedagogilor din școala auxiliară s-a constatat că, pentru a obține rezultate ce țin de atingerea unui nivel mai înalt al formării deprinderilor de cultura muncii la elevii cu CES, necesară este conjugarea tuturor blocurilor și a elementelor lor structurale. Cercetarea experimentală a reliefat că există o relație și o interdependență a blocurilor. Astfel, manifestările blocului acțional-

practic sunt condiționate de caracteristicile blocului cognitiv al culturii muncii, în special, de formarea cunoștințelor și priceperilor de organizare a activității de muncă. În același timp, activitatea de creare a produsului, în care se formează și se manifestă blocul acțional-practic, activează și sporește productivitatea activității mentale a elevilor.

De asemenea, studiul experimental a identificat dependența dintre interesul și atitudinea emoțională a elevilor față de activitatea de muncă, calitatea și productivitatea ei, temeinicia stăpânirii regulilor de muncă. Nivelul ridicat de formare a calităților morale și volitive față de sarcina de muncă contribuie la stăpânirea abilităților de autocontrol, facilitează depășirea dificultăților în muncă. Cu toate acestea, însuși conținutul blocului acțional-practic are un efect pozitiv asupra dezvoltării calităților morale și volitive la elevi. Succesul muncii le generează o atitudine emoțională pozitivă.

Procesul de formare a culturii muncii la elevii cu cerințe speciale va fi eficient dacă activitatea productivă se va derula sub formula „subiect-subiect”. Totodată, dezvoltarea la elevi a atitudinii emoțional-valorice față de activitatea de muncă va asigura realizarea *Modelului pedagogic de formare a culturii muncii* la ei.

Condițiile necesare și eficiente pentru implementarea cu succes a *Modelului de formare a culturii muncii* la elevii cu cerințe educaționale speciale constau în: activitatea productivă comună în interacțiunea „subiect-subiect”; orientarea elevilor în dezvoltarea priceperilor generale și individuale; dezvoltarea atitudinii pozitive pentru activitate.

În formarea deprinderilor de cultura muncii, la primele etape se proiectează să se formeze elevilor componentele separate ale unei deprinderi, accendându-se pentru învățarea unor mișcări/ acțiuni simple și apoi, în mod treptat, să se introducă operații din ce în ce mai complexe, prin care se solicită respectarea concomitentă a unor cerințe proprii mișcărilor/ acțiunilor respective de muncă.

Drept rezultat al funcționalității *Modelului pedagogic de formare a culturii muncii* poate fi considerat nivelul satisfăcător al stăpânirii de către elevi cu cerințe speciale a cunoștințelor și priceperilor, care vizează: corectitudinea pregătirii locului de muncă; respectarea securității și igiena muncii; selectarea rațională a materialelor și instrumentelor; economisirea materialelor și a timpului de lucru; analiza modelului și a condițiilor necesare pentru efectuarea sarcinii de muncă; planificarea activității; organizarea lucrului conform schemelor intuitive indicate și fără ele; aprecierea adecvată a calității lucrului îndeplinit.

Referințe bibliografice:

1. CERNEAVSCHI, V. *Cultura muncii ca factor necesar în autorealizarea și socializarea personală a deficientului*. Pitești: Ed. Universității din Pitești, 2008.
2. CERNEAVSCHI, V. *Cultura muncii și autorealizarea personalității elevului cu CES în condițiile educației inclusive*. In: *Наука, культура, образование*. Международная научно-практическая конференция, посвященная 24-ой годовщине образования Комратского государственного университета, февраль 2015. Comrat: Типография „Poligraf”, 2015, pp. 321-323.
3. *Dicționar de psihologie*. București: Ed. Univers Enciclopedic, 1998.
4. *Dicționar de etică*. București: Ed. ALL Educațional, 2005.
5. DRUȚU, I. *Psihopedagogia deficienților mintale*. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1995.
6. *Enciclopedie de filosofie și științe umane*. București: Ed. ALL Educațional, 2007.
7. STRATAN, V. *Particularitățile formării priceperilor generalizate de muncă la elevii școlilor auxiliare în procesul instruirii prin muncă*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 1994.